

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MICHAL BOBEK
της 2ας Φεβρουαρίου 2021¹

Υπόθεση C-758/19

**ΟΗ
κατά
ID**

[αίτηση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (Ελλάδα)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρα 268, 270, 340 και 343 ΣΛΕΕ – Πρωτόκολλο (αριθ. 7) περί των προνομίων και ασυλιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρα 11, 17 και 19 – Πρώην μέλος της Επιτροπής – Ετεροδικία – Αγωγή λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης – Άρση – Αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

I. Εισαγωγή

1. Ο ενάγων της κύριας δίκης είναι Έλληνας υπήκοος ο οποίος προσελήφθη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως έκτακτος υπάλληλος. Υπηρετούσε στο ιδιαίτερο γραφείο του εναγομένου της κύριας δίκης, τότε μέλους της Επιτροπής. Λόγω προβαλλόμενης απώλειας της εμπιστοσύνης στη σχέση μεταξύ των δύο αυτών προσώπων, η Επιτροπή αποφάσισε να καταγγείλει τη σύμβαση του ενάγοντος.

2. Ο ενάγων εκτιμά ότι υπέστη περιουσιακή ζημία και ηθική βλάβη λόγω της λήξης της εργασιακής του σχέσης. Άσκησε (αστική) αγωγή ενώπιον πρωτοβάθμιου δικαστηρίου στην Αθήνα αιτούμενος την αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας και την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, διατηρώντας αμφιβολίες ως προς το αν έχει διεθνή δικαιοδοσία επί του εν λόγω ζητήματος, υποβάλλει ορισμένα προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο. Ειδικότερα, διερωτάται ποιος νομιμοποιείται παθητικώς (ο πρώην επίτροπος ή η Ευρωπαϊκή Ένωση) και ενώπιον ποιου δικαστηρίου (των εθνικών δικαστηρίων ή του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης) πρέπει να ασκηθεί μια τέτοια αγωγή.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

II. Νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

3. Το άρθρο 11 του πρωτοκόλλου (αριθ. 7) περί των προνομίων και ασυλιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: πρωτόκολλο αριθ. 7), το οποίο προσαρτάται στις Συνθήκες της Ένωσης, ορίζει τα εξής:

«Στην επικράτεια κάθε κράτους μέλους και ανεξαρτήτως ιθαγενείας, οι υπάλληλοι και το λοιπό προσωπικό της Ένωσης:

α) απολαύουν ετεροδικίας για πράξεις στις οποίες προέβησαν, συμπεριλαμβανομένου του προφορικού ή γραπτού λόγου, ενεργώντας υπό την επίσημη ιδιότητά τους, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των διατάξεων των [Συνθηκών] που αφορούν, αφενός μεν, τους κανόνες περί ευθύνης των υπαλλήλων και του λοιπού προσωπικού έναντι της Ένωσης, αφετέρου δε, περί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης επί των διαφορών μεταξύ της Ένωσης και των υπαλλήλων και λοιπού προσωπικού της. Η ασυλία αυτή εξακολουθεί να ισχύει και μετά τη λήξη της θητείας τους,

[...].»

4. Κατά το άρθρο 17 του ίδιου πρωτοκόλλου:

«Τα προνόμια, οι ασυλίες και οι διευκολύνσεις παρέχονται στους υπαλλήλους και το λοιπό προσωπικό της Ένωσης αποκλειστικώς προς το συμφέρον της.

Τα θεσμικά όργανα της Ένωσης υποχρεούνται να άρουν την ασυλία που εχορηγήθη σε έναν υπάλληλο ή σε οποιονδήποτε από το λοιπό προσωπικό, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες κρίνουν ότι η άρση της ασυλίας δεν είναι αντίθετη προς τα συμφέροντα της Ένωσης.»

5. Σύμφωνα με το άρθρο 19 του πρωτοκόλλου αριθ. 7, τα άρθρα 11 και 17 εφαρμόζονται για τα μέλη της Επιτροπής.

B. Το εθνικό δίκαιο

6. Κατά το αιτούν δικαστήριο, στην υπό κρίση διαφορά έχουν εφαρμογή οι διατάξεις του ελληνικού Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας σχετικά με την έκταση της αρμοδιότητας των εθνικών δικαστηρίων και την ετεροδικία ορισμένων κατηγοριών προσώπων.

7. Ειδικότερα, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, εξαιρούνται από τη δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων οι αλλοδαποί που έχουν ετεροδικία, εκτός αν πρόκειται για διαφορές που αφορούν εμπράγματα δικαιώματα επί ακινήτων.

8. Εξάλλου, το άρθρο 24 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προβλέπει ότι Έλληνες που έχουν προνόμιο ετεροδικίας, καθώς και οι κρατικοί υπάλληλοι που είναι διορισμένοι στο εξωτερικό, υπάγονται στην αρμοδιότητα του δικαστηρίου στην περιφέρεια του οποίου κατοικούσαν πριν από την αποστολή τους, και αν πριν από την αποστολή τους δεν είχαν κατοικία, στα δικαστήρια της πρωτεύουσας του κράτους.

III. Τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου και τα προδικαστικά ερωτήματα

9. Ο ενάγων εισήλθε στην υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής την 1η Νοεμβρίου 2014, ως έκτακτος υπάλληλος κατά το άρθρο 2, στοιχείο γ', του Καθεστώτος που εφαρμόζεται επί του λοιπού προσωπικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: ΚΛΠ)². Προσελήφθη ως αναπληρωτής προϊστάμενος του ιδιαίτερου γραφείου του εναγομένου, ο οποίος είχε διοριστεί ως επίτροπος.

10. Τον Απρίλιο του 2016 η Γενική Διεύθυνση Ανθρωπίνων Πόρων και Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής γνωστοποίησε στον ενάγοντα τη λήξη της εργασιακής του σχέσης με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με ισχύ, μετά την πάροδο τρίμηνης προθεσμίας προειδοποίησης, από 1ης Αυγούστου 2016, λόγω της διατυπωθείσας από τον εναγόμενο απώλειας της εμπιστοσύνης στο πρόσωπο του ενάγοντος.

11. Ο ενάγων, εκτιμώντας ότι δεν του παρασχέθηκε το δικαίωμα ακρόασης πριν από τη λήψη της απόφασης περί καταγγελίας της σύμβασής του, υπέβαλε διοικητική ένσταση κατά της απόφασης αυτής, δυνάμει του άρθρου 90 του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων [στο εξής: ΚΥΚ]. Η ένσταση απορρίφθηκε στις 28 Νοεμβρίου 2016.

12. Στις 10 Μαρτίου 2017 ο ενάγων προσέβαλε την απόφαση περί καταγγελίας της σύμβασής του ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, επικαλούμενος προσβολή του δικαιώματός του ακροάσεως. Με απόφαση της 10ης Ιανουαρίου 2019³, το Γενικό Δικαστήριο, κρίνοντας βάσιμο τον ανωτέρω λόγο, ακύρωσε την προσβαλλόμενη απόφαση.

13. Κατόπιν της εκδόσεως της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου, η Επιτροπή παρέσχε στον ενάγοντα τη δυνατότητα ακροάσεως. Στις 10 Απριλίου 2019 η Επιτροπή εξέδωσε νέα απόφαση με την οποία κατήγγειλε τη σύμβαση του ενάγοντος ως εκτάκτου υπαλλήλου. Ο ενάγων υπέβαλε διοικητική ένσταση, η οποία απορρίφθηκε με απόφαση της Επιτροπής της 14ης Αυγούστου 2019.

14. Στις 2 Δεκεμβρίου 2019 ο ενάγων άσκησε προσφυγή ακυρώσεως κατά της νέας αποφάσεως περί καταγγελίας της σύμβασής του ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου. Με απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 2021, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή⁴.

15. Παράλληλα, στις 13 Σεπτεμβρίου 2017 ο ενάγων είχε ασκήσει αγωγή κατά του εναγομένου ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (Ελλάδα).

16. Ενώπιον του δικαστηρίου αυτού, ο ενάγων ισχυρίστηκε ότι ο εναγόμενος διατύπωσε συκοφαντικές αιτιάσεις σε βάρος του περί ανεπάρκειας στην εκπλήρωση των καθηκόντων του. Λόγω της συμπεριφοράς αυτής, ο ενάγων φέρεται να υπέστη τόσο περιουσιακή ζημία όσο και ηθική βλάβη. Η περιουσιακή ζημία συνίσταται στους μισθούς τους οποίους θα όφειλε άλλως να του καταβάλει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για το διάστημα από την 1η Νοεμβρίου 2016 έως την 31η Οκτωβρίου 2019, συνολικού ύψους 452 299,32 ευρώ. Όσον αφορά την ηθική βλάβη που

² Κατά την εν λόγω διάταξη, ως «έκτακτος υπάλληλος» νοείται «ο υπάλληλος ο οποίος προσλαμβάνεται για να υπηρετήσει παρά πρόσωπο το οποίο εκτελεί καθήκοντα τα οποία προβλέπονται από τη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση ή τη συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή παρ' εκλεγμένο προέδρω οργάνου ή οργανισμού της Ένωσης ή παρά πολιτική ομάδα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή της Επιτροπής των Περιφερειών ή παρ' ομάδα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής και ο οποίος δεν περιλαμβάνεται στους υπαλλήλους της Ένωσης». Βλ. κανονισμό (ΕΟΚ) 31, (ΕΥΡΑΤΟΜ) 11 περί καθορισμού του κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως των υπαλλήλων και του καθεστώτος που εφαρμόζεται επί του λοιπού προσωπικού της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενεργείας (ΕΕ ειδ. έκδ. 01/001, σ. 19), όπως έχει τροποποιηθεί.

³ RY κατά Επιτροπής (T-160/17, EU:T:2019:1).

⁴ RY κατά Επιτροπής (T-824/19, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2021:6).

απορρέει από την προσβολή της υπόληψής του, με αποτέλεσμα να πληγεί η μελλοντική σταδιοδρομία του στα θεσμικά και λοιπά όργανα της Ένωσης, ο ενάγων εκτιμά ότι ανέρχεται στο ποσό των 600 000 ευρώ. Επί της βάσεως αυτής, ο ενάγων ζήτησε από το εθνικό δικαστήριο να υποχρεωθεί ο εναγόμενος, με απόφαση η οποία θα κηρυχθεί προσωρινά εκτελεστή, να αποκαταστήσει την περιουσιακή ζημία και να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη του ενάγοντος, να ανακαλέσει ορισμένες συκοφαντικές αιτιάσεις και να καταδικαστεί στη δικαστική δαπάνη.

17. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η αγωγή εγείρεται κατά πρώην επιτρόπου, ο οποίος έχει μεν την ελληνική ιθαγένεια, αλλά, σύμφωνα με το άρθρο 343 ΣΛΕΕ και τα άρθρα 11, 17 και 19 του πρωτοκόλλου αριθ. 7, τυγχάνει προνομίου ετεροδικίας. Στην από 22 Δεκεμβρίου 2017 βεβαίωση την οποία προσκόμισε η Γενική Διεύθυνση Ανθρωπίνων Πόρων και Ασφαλείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, επισημαίνονται τα εξής: «[ο εναγόμενος] [...] απολαμβάνει ως μέλος της Επιτροπής ασυλία από νομικές διαδικασίες σχετικά με πράξεις που τελούνται από αυτόν κατά την επίσημη ιδιότητά του, περιλαμβανομένου προφορικού ή γραπτού λόγου, σύμφωνα με τα άρθρα 11 και 19 του [πρωτοκόλλου αριθ. 7]. Η ασυλία δύναται να αρθεί από το Σώμα των Επιτρόπων κατόπιν αίτησης εθνικού δικαστή, εκτός αν η άρση της ασυλίας αυτής είναι αντίθετη προς τα συμφέροντα της Ένωσης».

18. Υπό τις συνθήκες αυτές και διατηρώντας αμφιβολίες ως προς την ορθή ερμηνεία των σχετικών διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Οι όροι ετεροδικία και ασυλία έτσι όπως διατυπώνονται και για τον σκοπό που υπηρετούν, στο άρθρο 11 του [πρωτοκόλλου αριθ. 7] ταυτίζονται;
- 2) Η προβλεπόμενη ετεροδικία/ασυλία στο άρθρο 11, εκτός από ποινικές διώξεις, περιλαμβάνει και καλύπτει και αστικές αξιώσεις εγερθείσες με αγωγή εναντίον Μελών της Επιτροπής, από τρίτους ζημιωθέντες;
- 3) Νοείται άρση της ετεροδικίας/ασυλίας του Επιτρόπου και στα πλαίσια έγερσης εναντίον του αστικής αγωγής, όπως είναι η υπό κρίση αγωγή; Αν, πράγματι, νοείται, ποιος θα πρέπει να κινήσει την εν λόγω διαδικασία άρσης;
- 4) Υπάρχει αρμοδιότητα των Δικαστηρίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εκδίκαση εξωσυμβατικής αξίωσης από αδικοπραξία, όπως η επίδικη, κατά Επιτρόπου;»

19. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν ο ενάγων, ο εναγόμενος και η Επιτροπή.

IV. Ανάλυση

20. Κατά την άποψή μου, το βασικό ζήτημα στην υπό κρίση υπόθεση τίθεται με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου: ποιος νομιμοποιείται παθητικώς και ποιο είναι το αρμόδιο δικαστήριο σε περίπτωση που πρώην μέλος του προσωπικού θεσμικού οργάνου της Ένωσης διεκδικεί την αποκατάσταση της ζημίας την οποία φέρεται να υπέστη λόγω συμπεριφοράς πρώην μέλους του θεσμικού οργάνου. Κατά συνέπεια, θα ξεκινήσω με το ερώτημα αυτό. Στη συνέχεια, θα εξετάσω τα τρία πρώτα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου, χάριν πληρότητας και μόνον, καθόσον η απάντηση που προτείνω να δοθεί στο τέταρτο ερώτημα καθιστά περιττή την απάντηση στα λοιπά ερωτήματα.

A. Επί του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος

21. Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι αρμόδιο να επιληφθεί αγωγής λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, κατά πρώην επιτρόπου.

22. Το ερώτημα άπτεται δύο διακριτών μεταξύ τους ζητημάτων: του προσδιορισμού του παθητικώς νομιμοποιούμενου και του αρμόδιου δικαστηρίου. Συγκεκριμένα, *κατά ποιου* (του πρώην επιτρόπου ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης) πρέπει να ασκήσει αγωγή ο ενάγων με αίτημα την αποκατάσταση της προβαλλόμενης ζημίας και *ενώπιον ποιου δικαστηρίου* (των εθνικών δικαστηρίων ή του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης) πρέπει να ασκήσει την αγωγή αυτή; Πέραν τούτου, στην πραγματικότητα ανακύπτει και ένα τρίτο ζήτημα, που συνδέεται με τα δύο πρώτα, το οποίο μπορεί μεν να μη διατυπώνεται ρητά, αλλά είναι σημαντικό για τον προσδιορισμό του παθητικώς νομιμοποιούμενου και του αρμόδιου δικαστηρίου: ποια ακριβώς είναι η πράξη που προκάλεσε τη ζημία στον ενάγοντα; Ποια είναι η συγκεκριμένη παράνομη συμπεριφορά λόγω της οποίας ζητείται αποκατάσταση της ζημίας;

23. Στην παρούσα ενότητα, θα ξεκινήσω με το ζήτημα του προσδιορισμού της ταυτότητας του παθητικώς νομιμοποιούμενου σε σχέση με την προβαλλόμενη παράνομη συμπεριφορά η οποία προκάλεσε τη ζημία στον ενάγοντα (υπό 1). Άπαξ και προσδιοριστεί η φύση της παράνομης συμπεριφοράς και, ως εκ τούτου, το πρόσωπο που νομιμοποιείται παθητικώς, καθίσταται σαφές ποιο είναι το αρμόδιο δικαστήριο για την εκδίκαση της σχετικής αγωγής (υπό 2).

1. Παθητικώς νομιμοποιούμενος

24. Κατά το άρθρο 11 του πρωτοκόλλου αριθ. 7, στην επικράτεια κάθε κράτους μέλους, οι υπάλληλοι και το λοιπό προσωπικό της Ένωσης «απολαύουν ετεροδικίας για πράξεις στις οποίες προέβησαν [...] ενεργώντας υπό την επίσημη ιδιότητά τους». Η ασυλία αυτή εξακολουθεί να ισχύει «και μετά τη λήξη της θητείας τους». Κατά το άρθρο 19 του πρωτοκόλλου αριθ. 7, η διάταξη αυτή εφαρμόζεται και για τα μέλη της Επιτροπής.

25. Συνεπώς, ελλείψει αποφάσεως του οικείου θεσμικού οργάνου της Ένωσης περί άρσεως της ασυλίας, είναι αδύνατη η κίνηση ένδικης διαδικασίας κατά υπαλλήλων (και επιτρόπων) για πράξεις στις οποίες προβαίνουν *ενεργώντας υπό την επίσημη ιδιότητά τους*.

26. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η απαίτηση για τέλεση της οικείας πράξης υπό επίσημη ιδιότητα αφορά πράξεις «οι οποίες, λόγω εσωτερικής και άμεσης σχέσης, αποτελούν την απαραίτητη διεύρυνση των καθηκόντων που έχουν ανατεθεί στα θεσμικά όργανα»⁵. Εν ολίγοις, το άρθρο 11 του πρωτοκόλλου αριθ. 7 αφορά πράξεις οι οποίες «εκ της φύσεώς τους, συνιστούν συμμετοχή του προσώπου που προβάλλει ετεροδικία στην εκπλήρωση των καθηκόντων του οργάνου στο οποίο ανήκει»⁶.

27. Συνεπώς, η ασυλία είναι *λειτουργικά* περιορισμένη. Πρέπει να υπάρχει εύλογος βαθμός συνάφειας (άμεση σχέση) μεταξύ των καθηκόντων που ανατίθενται στα θεσμικά όργανα και του είδους της συμπεριφοράς ή της πράξης του υπαλλήλου της Ένωσης. Εντούτοις, άπαξ και πληρούται η ως άνω απαίτηση, η ασυλία καλύπτει όλες τις πράξεις ανεξαρτήτως κλάδου δικαίου (ποινικού, διοικητικού, αστικού ή άλλου) και ανεξαρτήτως του νόμιμου ή όχι χαρακτήρα αυτών

⁵ Απόφαση της 10ης Ιουλίου 1969, Sayag (9/69, EU:C:1969:37, σκέψη 7).

⁶ Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Gand στην υπόθεση Sayag (9/69, EU:C:1969:31, σ. 338).

των πράξεων⁷. Πάντως, όπως προκύπτει από το άρθρο 340, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ και το άρθρο 11 του πρωτοκόλλου αριθ. 7, (έκτακτοι) υπάλληλοι που ενεργούν παράνομα δύναται να ευθύνονται έναντι της Ένωσης και, ως εκ τούτου, να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 22 του ΚΥΚ και του άρθρου 11 του ΚΛΠ.

28. Πέραν αυτής της γενικής οριοθέτησης, το ζήτημα αν συγκεκριμένη πράξη τελέστηκε από υπάλληλο υπό την επίσημη ιδιότητά του εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την εκάστοτε περίπτωση. Ο *τόπος τέλεσης της πράξης* ελάχιστα ασκεί επιρροή: το γεγονός ότι μια πράξη τελείται εντός των κτιριακών εγκαταστάσεων ενός θεσμικού οργάνου της Ένωσης, κατά τη διάρκεια επίσημης αποστολής ή στο πλαίσιο επαγγελματικής εκδήλωσης, δεν αρκεί αφ' εαυτού για να συναχθεί το συμπέρασμα ότι τελέστηκε υπό επίσημη ιδιότητα⁸. Το ίδιο ισχύει και όσον αφορά πράξεις όπως δυσφημιστικές ή προσβλητικές δηλώσεις στις οποίες προβαίνει υπάλληλος της Ένωσης σε βάρος άλλου προσώπου, μορφές ηθικής ή σεξουαλικής παρενόχλησης, ή ακόμη παραβάσεις τοπικών κανόνων που αφορούν τη δημόσια υγεία και ασφάλεια, για τις οποίες, στο σύνολό τους, μπορεί να υποστηριχθεί ότι είναι απαραίτητες στο πλαίσιο της αποτελεσματικής άσκησης των δραστηριοτήτων ενός ατόμου. Εντούτοις, το γεγονός ότι τέτοιες επιληψιμες πράξεις ενδέχεται να τελεστούν στον τόπο εργασίας και να αφορούν συναδέλφους ή συνεργάτες ενός ατόμου, ουδόλως σημαίνει ότι τελούνται αυτομάτως υπό επίσημη ιδιότητα.

29. Συνεπώς, μοναδικό κριτήριο παραμένει ο *στενός σύνδεσμος* με τα καθήκοντα που ανατίθενται στα θεσμικά όργανα: για να το θέσω απλά, το κριτήριο της συνάφειας. Πράγματι, ένας χαλαρός και καθαρά ενδεχόμενος σύνδεσμος μεταξύ των τελούμενων πράξεων και των επίσημων καθηκόντων που εκπληρώνονται από τους υπαλλήλους της Ένωσης δεν αρκεί ώστε αυτοί να απολαύουν του προνομίου της ετεροδικίας⁹. Το προνόμιο της ετεροδικίας δικαιολογείται μόνο για πράξεις που διενεργούνται στο πλαίσιο της εκπλήρωσης των επίσημων καθηκόντων που ανατίθενται στον οικείο υπάλληλο και όχι για πράξεις που θα μπορούσαν να έχουν επίσης τελεστεί σε διαφορετικό, ανεπίσημο πλαίσιο.

30. Σε επίπεδο *διαδικασίας*, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο που έχει επιληφθεί διαφοράς (ή σε οποιοδήποτε άλλο αρμόδιο εθνικό όργανο) να εξετάσει τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά, προκειμένου να αποφανθεί αν συγκεκριμένη πράξη υπαλλήλου τελέστηκε υπό την επίσημη ιδιότητά του. Ασφαλώς, η εκτίμηση αυτή μπορεί να μην είναι πάντοτε απλή, δεδομένου ότι απαιτεί κάποια γνώση των αρμοδιοτήτων και της εσωτερικής λειτουργίας των θεσμικών οργάνων της Ένωσης. Εντούτοις, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ένα τέτοιο ζήτημα εκκρεμεί ενώπιον εθνικού δικαστηρίου ή καταλήγει εν τέλει σε δικαστικό έλεγχο, μπορεί πάντοτε να υποβληθεί αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 11 του πρωτοκόλλου αριθ. 7¹⁰.

31. Πάντως, στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως, οι περισσότερες από τις γενικές αυτές εκτιμήσεις φαίνονται μάλλον υποθετικές, τούτο δε για δύο λόγους.

⁷ Πρβλ. αποφάσεις της 19ης Δεκεμβρίου 2019, Junqueras Vies (C-502/19, EU:C:2019:1115, σκέψεις 76, 77, 87 και 91), και της 12ης Σεπτεμβρίου 2007, Νικολάου κατά Επιτροπής (T-259/03, EU:T:2007:254, σκέψεις 162, 185 έως 188, 192 έως 199, 208 και 209). Βλ., επίσης, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα E. Sharpston στην υπόθεση Επιτροπή κατά RQ (C-831/18 P, EU:C:2019:1143, σημεία 54 και 55) και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. Hogan στην υπόθεση Ελεγκτικό Συνέδριο κατά Pinxten (C-130/19, EU:C:2020:1052, σημεία 28 και 32).

⁸ Βλ., επί παραδείγματι, αποφάσεις της 10ης Ιουλίου 1969, Sayag (9/69, EU:C:1969:37, σκέψεις 9 και 10), και της 22ας Μαρτίου 1990, Le Pen και Front National (C-201/89, EU:C:1990:133, σκέψη 11).

⁹ Πρβλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2011, Patriciello (C-163/10, EU:C:2011:543, σκέψεις 35 και 36).

¹⁰ Πρβλ. απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2011, Patriciello (C-163/10, EU:C:2011:543, σκέψεις 22 και 23). Το ζήτημα της εκ μέρους των εθνικών αρχών τήρησης των κανόνων του πρωτοκόλλου αριθ. 7 μπορεί εν τέλει να αχθεί ενώπιον του Δικαστηρίου εμμέσως, στο πλαίσιο διαδικασίας λόγω παραβάσεως δυνάμει των άρθρων 258 έως 260 ΣΛΕΕ: βλ., κατ' αναλογία, διάταξη της 15ης Δεκεμβρίου 2020, Junqueras Vies κατά Κοινοβουλίου (T-24/20, EU:T:2020:601, σκέψη 84 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

32. Πρώτον, λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών περιστατικών της υπό κρίση υποθέσεως, όπως εκτίθενται από το αιτούν δικαστήριο, είναι απίθανο ακόμη και να τεθεί εν προκειμένω το ζήτημα του κατά πόσον οι πράξεις του εναγομένου τελέστηκαν «υπό επίσημη ιδιότητα».

33. Πράγματι, σύμφωνα με όσα επισήμανε το αιτούν δικαστήριο και επιβεβαίωσε συναφώς με τις παρατηρήσεις του ο ενάγων, η προβαλλόμενη από αυτόν ζημία *απορρέει από* το γεγονός της καταγγελίας της εργασιακής του σχέσης. Συνεπώς, η απόφαση της Επιτροπής να καταγγείλει τη σύμβαση του ενάγοντος εμφανίζεται ως το γεγονός εκείνο που προκάλεσε την προβαλλόμενη ζημία. Ασφαλώς, ο επίτροπος είχε συμμετοχή στη διαδικασία που οδήγησε στην απόλυση του ενάγοντος, αλλά η τελική προς τούτο απόφαση ελήφθη στις 27 Απριλίου 2016 από τον γενικό διευθυντή της Γενικής Διεύθυνσης Ανθρωπίνων Πόρων και Ασφάλειας της Επιτροπής. Πράγματι, όπως ορθώς επισήμανε το Γενικό Δικαστήριο με την απόφασή του επί της προσφυγής που άσκησε ο ενάγων, παρά την απώλεια της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των μερών, η Επιτροπή θα μπορούσε επίσης να αποφασίσει τη λήψη μέτρων διαφορετικών από την απόλυση, παραδείγματος χάριν την ανάθεση στον ενάγοντα άλλων καθηκόντων εντός της Επιτροπής¹¹.

34. Με άλλα λόγια, η έρευνα του κατά πόσον οι πράξεις του εναγομένου τελέστηκαν υπό την «επίσημη ιδιότητά» του θα ήταν κρίσιμη εάν η ζημία προερχόταν ή προέκυπτε *απευθείας* από τις πράξεις αυτές. Εν προκειμένω, όμως, η αλληλουχία των γεγονότων είναι διαφορετική: η απόφαση της Επιτροπής να καταγγείλει τη σύμβαση του ενάγοντος παρεμβάλλεται μεταξύ της συμπεριφοράς του επιτρόπου και της προβαλλόμενης ζημίας, διαρρηγνύοντας με τον τρόπο αυτό την άμεση αιτιώδη συνάφεια μεταξύ των δύο. Κατά τα φαινόμενα, η συμπεριφορά που προσάπτεται στον εναγόμενο δεν είναι η άμεση και καθοριστική αιτία της ζημίας¹².

35. Εν ολίγοις, η αλληλουχία των γεγονότων φαίνεται να είναι «η απώλεια εμπιστοσύνης που επικαλέστηκε ο επίτροπος – η απόφαση της Επιτροπής – η προβαλλόμενη ζημία». Δεν φαίνεται να είναι «η προβαλλόμενη παράνομη συμπεριφορά του επιτρόπου – η προβαλλόμενη ζημία». Σε μια τέτοια περίπτωση, δυσχερώς γίνεται αντιληπτό για ποιον λόγο είναι αναγκαίο να εξεταστεί η έκταση της ασυλίας της οποίας απολαύει ο εναγόμενος, αν η πράξη που προκάλεσε την προβαλλόμενη ζημία (τόσο την περιουσιακή ζημία, ήτοι την απώλεια των μισθών που θα κατέβαλλε η Επιτροπή, όσο και την ηθική βλάβη, ήτοι τον αντίκτυπο στην υπόληψη του ενάγοντος¹³) είναι, κατ' ουσίαν, μια επίσημη απόφαση θεσμικού οργάνου της Ένωσης, ήτοι της Επιτροπής. Υπό τις συνθήκες αυτές, είναι προφανές ότι παθητικώς νομιμοποιείται το όργανο που εξέδωσε την τελευταία αυτή πράξη, ήτοι η Επιτροπή (ή μάλλον η Ευρωπαϊκή Ένωση εκπροσωπούμενη από την Επιτροπή).

36. Δεύτερον, ακόμη και αν υποτεθεί ότι η έρευνα σχετικά με τη φύση των πράξεων του εναγομένου είναι πράγματι αναγκαία προκειμένου το εθνικό δικαστήριο να επιληφθεί της υποθέσεως, περίπτωση η οποία δεν συντρέχει εν προκειμένω βάσει των ανωτέρω εκτιθεμένων, είναι σαφές ότι οι εν λόγω πράξεις τελέστηκαν από τον εναγόμενο υπό την επίσημη ιδιότητά του. Πράγματι, από κανένα εκ των στοιχείων της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως ή των επιχειρημάτων του ενάγοντος δεν προκύπτει ότι η προβαλλόμενη ζημία απορρέει από πράξεις οι οποίες δεν συνδέονται άμεσα με την εκ μέρους του εναγομένου άσκηση των (τότε) καθηκόντων του ως επιτρόπου.

¹¹ Απόφαση της 10ης Ιανουαρίου 2019, RY κατά Επιτροπής (T-160/17, EU:T:2019:1, σκέψη 38).

¹² Κατά πάγια νομολογία της Ένωσης, πρέπει να υφίσταται άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παράνομης συμπεριφοράς και της ζημίας, προκειμένου να θεμελιωθεί εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωσης (πάντως, η προϋπόθεση αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι ισχύει και στην πλειονότητα των λοιπών, περιλαμβανομένων των εθνικών, εννόμων τάξεων): πρβλ. απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, Ευρωπαϊκή Ένωση κατά Guardian Europe και Guardian Europe κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης (C-447/17 P και C-479/17 P, EU:C:2019:672, σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομοθεσία).

¹³ Όπως εκτίθεται στο σημείο 16 των παρούσων προτάσεων.

37. Στην πραγματικότητα, φαίνεται να ισχύει το αντίθετο. Η προβαλλόμενη ζημία φαίνεται να απορρέει, κατ' ουσίαν, από το γεγονός ότι η σχέση εργασίας λύθηκε λόγω της διατυπωθείσας από τον εναγόμενο απώλειας της εμπιστοσύνης του στο πρόσωπο του ενάγοντος. Οι λόγοι για τους οποίους ο ενάγων ζητεί αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας και ικανοποίηση της ηθικής βλάβης, καθώς και το ύψος των ποσών που αξιώνει, καταδεικνύουν μάλλον σαφώς ότι καμία ζημία ή βλάβη δεν απορρέει από πράξεις δυνάμενες να διαχωριστούν από τη λήξη της εργασιακής του σχέσης.

38. Φρονώ ότι, ακόμη και αν υποθεθεί ότι υφίσταται προγενέστερη και διακριτή «προσωπική απόφαση» του επιτρόπου η οποία θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ανεξάρτητη από την επίσημη απόφαση της Επιτροπής με την οποία, στη συνέχεια, καταγγέλθηκε ουσιαστικά η σύμβαση, όπερ δεν ισχύει, η απόφαση περί καταγγελίας της συμβάσεως του ενάγοντος εμπίπτει σαφέστατα στην έννοια των «πράξεων που τελούνται υπό επίσημη ιδιότητα».

39. Υπενθυμίζεται ότι ο ενάγων προσελήφθη ως έκτακτος υπάλληλος της Επιτροπής για να προσφέρει τις υπηρεσίες του στο ιδιαίτερο γραφείο ενός επιτρόπου. Όπως ορθώς επισήμανε το Γενικό Δικαστήριο με την απόφασή του επί της πρώτης προσφυγής που άσκησε ο ενάγων, ένα μέλος της Επιτροπής διαθέτει ιδιαίτερο γραφείο στελεχωμένο από συνεργάτες που είναι προσωπικοί του σύμβουλοι. Η πρόσληψη των συνεργατών αυτών γίνεται *intuitu personae*, δηλαδή στο πλαίσιο ευρείας διακριτικής ευχέρειας, οι δε ενδιαφερόμενοι επιλέγονται τόσο για τα επαγγελματικά προσόντα και τις προσωπικές αρετές τους όσο και για την ικανότητά τους να προσαρμοστούν στις ιδιαίτερες μεθόδους εργασίας του συγκεκριμένου μέλους της Επιτροπής και στις μεθόδους εργασίας ολόκληρου του ιδιαίτερου γραφείου του¹⁴.

40. Με την ίδια απόφαση, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε περαιτέρω ότι η ευρεία διακριτική ευχέρεια την οποία διαθέτει το μέλος της Επιτροπής για να επιλέξει τους συνεργάτες του δικαιολογείται, ιδίως, από την ιδιάζουσα φύση των καθηκόντων που ασκούνται εντός του ιδιαίτερου γραφείου ενός μέλους της Επιτροπής και από την ανάγκη διατηρήσεως σχέσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ του μέλους της Επιτροπής και των συνεργατών του.

41. Συμφωνώ με τα ανωτέρω. Οι επίτροποι πρέπει να διαθέτουν ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την επιλογή του προσωπικού που θα υπηρετήσει στο ιδιαίτερο γραφείο τους. Η δυνατότητά τους να προσλαμβάνουν έκτακτο προσωπικό επιλέγοντας τα πρόσωπα εκείνα στα οποία μπορούν να έχουν εμπιστοσύνη και, κατά την ίδια λογική, η δυνατότητά τους να καταγγέλλουν τη σύμβαση εργασίας ενός υπαλλήλου όταν διαρρηγνύεται αυτή η σχέση εμπιστοσύνης έχει καθοριστική σημασία για την αποτελεσματική άσκηση των καθηκόντων τους.

42. Συνεπώς, η απόφαση του εναγομένου με την οποία αυτός έκρινε ότι δεν χρειαζόταν πλέον τις υπηρεσίες του ενάγοντος και η αιτιολόγηση αυτής της απόφασης λόγω της απώλειας της εμπιστοσύνης του στο πρόσωπο του ενάγοντος συνιστά πράξη στην οποία ο εναγόμενος προέβη υπό την επίσημη ιδιότητά του. Υφίσταται άμεσος και πρόδηλος σύνδεσμος μεταξύ της πράξης αυτής και της εκ μέρους του επιτρόπου εκπλήρωσης των καθηκόντων που του ανατέθηκαν υπό την ιδιότητά του ως μέλους της Επιτροπής.

¹⁴ Απόφαση της 10ης Ιανουαρίου 2019, RY κατά Επιτροπής (T-160/17, EU:T:2019:1, σκέψη 31).

43. Εν συνόψει, όσον αφορά τις επίμαχες στην κύρια δίκη πράξεις, ελλείπει αποφάσεως της Επιτροπής περί άρσεως της ασυλίας, ο εναγόμενος δεν μπορεί να εναχθεί νομίμως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Συγκεκριμένα, ο εναγόμενος, λαμβανομένης υπόψη της ασυλίας της οποίας απολαύει δυνάμει του άρθρου 11 του πρωτοκόλλου αριθ. 7, δεν θα μπορούσε να εναχθεί από τον ενάγοντα για τέτοιες πράξεις *ιδίω ονόματι* ενώπιον κανενός δικαστηρίου.

44. Εντούτοις, δυνάμει του άρθρου 340, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, εναπόκειται στην Ένωση να «αποκαθιστά τη ζημία που προξενούν τα θεσμικά όργανα ή οι υπάλληλοί της κατά την άσκηση των καθηκόντων τους». Όσον αφορά την εξωσυμβατική ευθύνη, το Δικαστήριο έχει επισημάνει ήδη από το 1969 ότι οι Συνθήκες προβλέπουν ένα «ενιαίο σύστημα» αποκατάστασης της ζημίας που προκαλούν τα θεσμικά όργανα και οι υπάλληλοί τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους¹⁵.

45. Συνεπώς, ένας ιδιώτης όπως ο ενάγων ουδόλως στερείται της δυνατότητας να επιδιώξει την καταβολή αποζημίωσης ενώπιον δικαστικής αρχής¹⁶. Εντούτοις, σε αγωγές λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης για πράξεις όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη, παθητικώς νομιμοποιούμενος διάδικος είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία πρέπει να εκπροσωπείται από το θεσμικό όργανο της Ένωσης του οποίου η συμπεριφορά φέρεται να προκάλεσε την προβαλλόμενη ζημία¹⁷.

2. Αρμόδιο δικαστήριο

46. Με το ως άνω συμπέρασμα δίδεται ήδη απάντηση στο δεύτερο ζήτημα το οποίο τίθεται με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 268 ΣΛΕΕ, αρμόδιο για να κρίνει αγωγή όπως αυτή την οποία άσκησε ο ενάγων της κύριας δίκης είναι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

47. Όπως έχει επανειλημμένως κρίνει το Δικαστήριο, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι «αποκλειστικώς αρμόδιο» να εκδικάζει αγωγές που ασκούνται λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης¹⁸. Συνεπώς, αποκλείεται η δικαιοδοσία εθνικών δικαστηρίων –όπως του αιτούντος δικαστηρίου– όσον αφορά την εκδίκαση τέτοιων αγωγών¹⁹. Το γεγονός, εξάλλου, ότι η εθνική νομοθετική ρύθμιση που αποτελεί τη βάση της αγωγής αποζημίωσης ενδέχεται να θεσπίζει ειδικούς κανόνες σε ορισμένες περιστάσεις (για παράδειγμα, όταν η ζημία απορρέει από αξιόποινη συμπεριφορά) δεν αναιρεί την ανωτέρω κρίση²⁰.

48. Τούτου λεχθέντος, δεν μπορώ παρά να παρατηρήσω ότι υφίσταται και άλλη βάση αρμοδιότητας η οποία ενδέχεται να είναι κρίσιμη εν προκειμένω.

49. Το άρθρο 270 ΣΛΕΕ ορίζει ότι «[τ]ο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι αρμόδιο επί οποιασδήποτε διαφοράς μεταξύ της Ένωσης και των υπαλλήλων της, εντός των ορίων και σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζει ο κανονισμός περί υπηρεσιακής κατάστασης των

¹⁵ Απόφαση της 10ης Ιουλίου 1969, Sayag (9/69, EU:C:1969:37, σκέψη 5).

¹⁶ Πράγματι, το Διεθνές Δικαστήριο, στη γνωμοδότησή του της 29ης Απριλίου 1999, Difference Relating to Immunity from Legal Process of a Special Rapporteur of the Commission on Human Rights (*I.C.J. Reports* 1999, σ. 62, παράγραφος 66), επισήμανε ότι «το ζήτημα της ασυλίας διακρίνεται από το ζήτημα της αποκατάστασης της ζημίας που επήλθε λόγω πράξεων στις οποίες προέβησαν τα Ηνωμένα Έθνη ή υπάλληλοί τους ενεργώντας υπό την επίσημη ιδιότητά τους».

¹⁷ Βλ. απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2018, Ευρωπαϊκή Ένωση κατά Kendrion (C-150/17 P, EU:C:2018:1014, σκέψη 33).

¹⁸ Βλ., για παράδειγμα, αποφάσεις της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, Αστερίς κ.λπ. (C-106/87, EU:C:1988:457, σκέψεις 14 και 15), και της 29ης Ιουλίου 2010, Hanssens-Ensch (C-377/09, EU:C:2010:459, σκέψη 17).

¹⁹ Πρβλ. αποφάσεις της 13ης Φεβρουαρίου 1979, Granaria (C-101/78, EU:C:1979:38, σκέψη 16), και της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, Αστερίς κ.λπ. (C-106/87, EU:C:1988:457, σκέψη 14).

²⁰ Πρβλ. απόφαση της 29ης Ιουλίου 2010, Hanssens-Ensch (C-377/09, EU:C:2010:459, σκέψεις 23 έως 26).

υπαλλήλων της Ένωσης και το καθεστώς που ισχύει για το λοιπό προσωπικό της Ένωσης». Η διάταξη αυτή επίσης θεμελιώνει *αποκλειστική* αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

50. Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 270 ΣΛΕΕ, το άρθρο 91, παράγραφος 1, του ΚΥΚ –το οποίο ισχύει για τους έκτακτους υπαλλήλους δυνάμει του άρθρου 46 του ΚΛΠ– ορίζει τα εξής: «Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι αρμόδιο να αποφαινεται για κάθε διαφορά μεταξύ της Ένωσης και ενός προσώπου που υπόκειται στον παρόντα κανονισμό, περί της νομιμότητας ενός μέτρου που θίγει το πρόσωπο αυτό [...]. Στις χρηματικές διαφορές το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έχει αρμοδιότητα πλήρους δικαιοδοσίας».

51. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι «διαφορά μεταξύ υπαλλήλου και του θεσμικού οργάνου στο οποίο αυτός ανήκει εμπίπτει, εφόσον πηγάζει από τη σχέση εργασίας που συνδέει τον ενδιαφερόμενο με το όργανο, στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 270 ΣΛΕΕ και των άρθρων 90 και 91 του ΚΥΚ, ακόμη και αν πρόκειται για αγωγή αποζημίωσης»²¹.

52. Στο πλαίσιο αυτό, φρονώ ότι, με βάση τα πραγματικά περιστατικά που εκτίθενται από το εθνικό δικαστήριο, πράγματι η διάταξη αυτή θα μπορούσε να τύχει εφαρμογής εν προκειμένω, δεδομένου ότι ο ενάγων προσελήφθη ως έκτακτος υπάλληλος της Επιτροπής δυνάμει του άρθρου 2, στοιχείο γ', του ΚΛΠ²². Ο ενάγων αμφισβητεί, κατ' ουσίαν, τη νομιμότητα της απόφασης της Επιτροπής περί καταγγελίας της σύμβασης εργασίας του και, εμμέσως, της συμπεριφοράς του πρώην μέλους της Επιτροπής η οποία οδήγησε στην έκδοση αυτής της απόφασης, ζητεί δε χρηματική αποκατάσταση της ζημίας που ισχυρίζεται ότι υπέστη συνεπεία της απόφασης αυτής. Με λίγα λόγια, η επίμαχη διαφορά έχει χρηματικό χαρακτήρα και απορρέει από τη σχέση εργασίας που συνδέει τον ενάγοντα με την Επιτροπή.

53. Συνεπώς, πρόκειται για υπόθεση ανάλογη με προγενέστερες υποθέσεις στις οποίες το Δικαστήριο έκρινε ότι αγωγές που ασκούνται από νυν ή πρώην υπαλλήλους, με τις οποίες ζητείται να αναγνωρισθεί η ευθύνη ενός θεσμικού οργάνου για συγκεκριμένο πταίσμα και να υποχρεωθεί το εν λόγω όργανο στην καταβολή ποσού, εφόσον η διαφορά απορρέει από τη σχέση εργασίας που συνδέει τον ενδιαφερόμενο με το θεσμικό όργανο, εμπίπτουν *ratione materiae* στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 270 ΣΛΕΕ και του άρθρου 91, παράγραφος 1, του ΚΥΚ²³.

54. Προκαλεί, επομένως, κάποια έκπληξη το γεγονός ότι ο ενάγων δεν άσκησε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου αγωγή αποζημίωσης λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης, ταυτόχρονα ή παράλληλα με τις προσφυγές του περί ακυρώσεως των αποφάσεων της Επιτροπής με τις οποίες καταγγέλθηκε η σύμβασή του²⁴. Τα αιτήματα που προέβαλε στις δύο διαδικασίες φαίνεται να είναι συναφή. Στο σύστημα των ενδίκων βοηθημάτων της Ένωσης, η αρμοδιότητα ενός δικαστηρίου να αποφαινεται επί του κατά προτεραιότητα αιτήματος (παραδείγματος χάριν, αιτήματος ακύρωσης παράνομης πράξης) συνεπάγεται συνήθως την αρμοδιότητά του να αποφαινεται επί οποιουδήποτε συμπληρωματικού αιτήματος το οποίο απορρέει από την ίδια πράξη ή το ίδιο γεγονός (παραδείγματος χάριν, αιτήματος καταβολής αποζημίωσης λόγω της παράνομης πράξης)²⁵. Συνεπώς, στο πλαίσιο ακριβώς αυτών των διαδικασιών ενώπιον του

²¹ Βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, Επανεξέταση *Missir Mamachi di Lusignano* κατά Επιτροπής (C-417/14 RX-II, EU:C:2015:588, σκέψη 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²² Βλ. σημείο 9 των παρουσών προτάσεων.

²³ Βλ., ιδίως, απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, Επανεξέταση *Missir Mamachi di Lusignano* κατά Επιτροπής (C-417/14 RX-II, EU:C:2015:588, σκέψεις 39 έως 41 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁴ Βλ. σημεία 12 και 14 των παρουσών προτάσεων.

²⁵ Ομοίως, βλ. γνώμη του γενικού εισαγγελέα M. Wathelet στην υπόθεση Επανεξέταση *Missir Mamachi di Lusignano* κατά Επιτροπής (C-417/14 RX-II, EU:C:2015:593, σημείο 48).

Γενικού Δικαστηρίου, θα μπορούσε ο ενάγων να προβάλει παραδεκτώς οποιοδήποτε ζήτημα το οποίο ενδεχομένως είχε σχέση με πραγματικό περιστατικό προγενέστερο της απόλυσής του, συμπεριλαμβανομένων όλων των προπαρασκευαστικών πράξεων (μεταξύ των οποίων και εκείνες στις οποίες προέβη ο εναγόμενος).

55. Εν κατακλείδι, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι αγωγή λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης όπως αυτή που άσκησε ο ενάγων ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ανεξαρτήτως του αν στηρίζεται στα άρθρα 268 και 340 ΣΛΕΕ ή στο άρθρο 270 ΣΛΕΕ, πρέπει να στρέφεται κατά της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να ασκείται ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

56. Τούτου λεχθέντος, θα εξετάσω τα λοιπά προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία μπορούν να απαντηθούν κατά τρόπο συνοπτικό, για λόγους πληρότητας και μόνον.

B. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

57. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν οι όροι «ετεροδικία» και «ασυλία», που περιλαμβάνονται στο άρθρο 11, στοιχείο α', της ελληνικής απόδοσης του πρωτοκόλλου αριθ. 7, ταυτίζονται.

58. Το ερώτημα αυτό ανέκυψε υπό το πρίσμα των επιχειρημάτων που προέβαλε ο ενάγων της κύριας δίκης. Υποστήριξε ότι, λαμβανομένων υπόψη των δύο εκφράσεων που χρησιμοποιούνται στην επίμαχη διάταξη, ένας *πρώην* επίτροπος δεν απολαύει πλήρους ετεροδικίας αλλά μάλλον μιας πιο περιορισμένης μορφής ετεροδικίας. Κατά την άποψή του, η τελευταία αυτή μορφή ασυλίας δεν μπορεί, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο (και ιδίως το άρθρο 3, παράγραφος 2, του ελληνικού Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας), να «προστατεύει» τον εναγόμενο από τις διαδικασίες που έχουν κινηθεί ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων όταν η ζημία οφείλεται σε ποινικό αδίκημα.

59. Τα επιχειρήματα αυτά δεν ευσταθούν. Όπως ορθώς επισημαίνουν ο εναγόμενος και η Επιτροπή με τις παρατηρήσεις τους, οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου οφείλονται απλώς στην ελληνική απόδοση του πρωτοκόλλου αριθ. 7.

60. Κατά πάγια νομολογία, η ανάγκη ομοιόμορφης ερμηνείας των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης αποκλείει να λαμβάνεται μεμονωμένα υπόψη το κείμενο μιας διατάξεως, αλλά αντιθέτως απαιτεί αυτό να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται υπό το πρίσμα της αποδόσεώς του στις άλλες επίσημες γλώσσες²⁶, και σε συνάρτηση με τη γενική οικονομία και τον σκοπό της κανονιστικής ρυθμίσεως στην οποία εντάσσεται²⁷.

61. Εν προκειμένω, από μια απλή σύγκριση των διαφόρων γλωσσικών αποδόσεων του πρωτοκόλλου προκύπτει ότι οι δύο όροι χρησιμοποιούνται ως ταυτόσημοι. Η ελληνική απόδοση μπορεί να συγκριθεί, για παράδειγμα, με την ισπανική («*inmunidad de jurisdicción/dicha inmunidad*»), τη γερμανική («*Befreiung von der Gerichtsbarkeit/diese Befreiung*»), την αγγλική («*immune from legal proceedings/this immunity*»), τη γαλλική («*immunité de juridiction/cette immunité*») ή την ιταλική («*immunità di giurisdizione/questa immunità*») απόδοση.

²⁶ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 27ης Απριλίου 2017, Onix Asigurări (C-559/15, EU:C:2017:316, σκέψη 39 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁷ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 19ης Απριλίου 2007, Profisa (C-63/06, EU:C:2007:233, σκέψη 14 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

62. Εξάλλου, η ανωτέρω ερμηνεία επιβεβαιώνεται και από τον σκοπό και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η εν λόγω διάταξη. Το άρθρο 11, στοιχείο α', πρώτη περίοδος, του πρωτοκόλλου αριθ. 7 ορίζει το ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής της ασυλίας, ενώ η δεύτερη περίοδος ρυθμίζει το χρονικό πεδίο εφαρμογής της. Και στις δύο περιπτώσεις πρόκειται για την *ίδια* ασυλία, η οποία έχει το ίδιο πεδίο εφαρμογής.

63. Κατά συνέπεια, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι όροι «ετεροδικία» και «ασυλία» που περιλαμβάνονται στο άρθρο 11, στοιχείο α', της ελληνικής απόδοσης του πρωτοκόλλου αριθ. 7 είναι ταυτόσημοι.

Γ. Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

64. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν η προβλεπόμενη στο άρθρο 11 του πρωτοκόλλου αριθ. 7 ετεροδικία, εκτός από ποινικές διώξεις, περιλαμβάνει και αστικές αξιώσεις.

65. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι επίσης σαφής: όπως υποστήριξαν ο εναγόμενος και η Επιτροπή (αντιθέτως προς όσα υποστήριξε ο ενάγων), η ασυλία που παρέχεται με το άρθρο 11 καλύπτει και αστικές αξιώσεις. Η γραμματική, συστηματική και τελολογική ερμηνεία της εν λόγω διάταξης συνηγορεί υπέρ της απόψεως αυτής.

66. Πρώτον, είναι σαφές από το γράμμα της διάταξης ότι οι υπάλληλοι και το λοιπό προσωπικό της Ένωσης απολαύουν (γενικώς) «ετεροδικίας για πράξεις στις οποίες προέβησαν ενεργώντας υπό την επίσημη ιδιότητά τους». Από το κείμενο αυτό δεν προκύπτει κανένας περιορισμός όσον αφορά το είδος ή τη φύση της διαδικασίας (αστική, ποινική, διοικητική ή οποιαδήποτε άλλη συναφής διαδικασία).

67. Δεύτερον, η ευρεία έννοια του όρου «ασυλία» είναι σύμφωνη με τη *ratio* της επίμαχης διάταξης και γενικότερα με τη λειτουργική φύση των ειδικών προνομίων που κατοχυρώνει το πρωτόκολλο αριθ. 7. Τα ειδικά αυτά προνόμια αποσκοπούν να διασφαλίσουν υπέρ των θεσμικών οργάνων της Ένωσης μια πλήρη και αποτελεσματική προστασία έναντι των εμποδίων ή των κινδύνων να θιγεί η προσήκουσα λειτουργία τους και η ανεξαρτησία τους²⁸. Ειδικότερα, από το άρθρο 17 του πρωτοκόλλου αριθ. 7 προκύπτει ότι τα προνόμια, οι ασυλίες και οι διευκολύνσεις παρέχονται στους υπαλλήλους και το λοιπό προσωπικό της Ένωσης «*αποκλειστικώς* προς το συμφέρον της Ένωσης»²⁹. Με άλλα λόγια, τα προνόμια και οι ασυλίες παραχωρούνται προκειμένου οι υπάλληλοι της Ένωσης να είναι σε θέση να ασκούν τα καθήκοντά τους αποτελεσματικά, χωρίς εξωτερικές παρεμβάσεις και χωρίς τον φόβο δικαστικής δίωξης για πράξεις που διενεργούν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους³⁰.

68. Σε μια τέτοια περίπτωση, δύσκολα μπορεί να αμφισβητηθεί ότι η ορθή εκπλήρωση των καθηκόντων του προσωπικού της Ένωσης θα μπορούσε να παρακωλυθεί όχι μόνον από ποινικές διαδικασίες, αλλά και από διοικητικές ή αστικές διαδικασίες (περιλαμβανομένων των αγωγών λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη).

²⁸ Πρβλ. απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2019, *Junqueras Vies* (C-502/19, EU:C:2019:1115, σκέψη 82 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁹ Η υπογράμμιση δική μου. Η διάταξη αυτή αποτελεί έκφραση της αρχής που διατυπώνεται στο άρθρο 343 ΣΛΕΕ, κατά την οποία η Ένωση απολαύει των «αναγκαίων προνομίων και ασυλιών για την εκπλήρωση της αποστολής της».

³⁰ Βλ., μεταξύ άλλων, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Gand στην υπόθεση *Sayag* (9/69, EU:C:1969:31, σ. 339) καθώς και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Poiares Maduro στην υπόθεση *Marra* (C-200/07 και C-201/07, EU:C:2008:369, σημείο 35).

69. Τρίτον, το Δικαστήριο έχει ερμηνεύσει τον όρο «δίωξη» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 8 του πρωτοκόλλου αριθ. 7 (όσον αφορά την ασυλία των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου) υπό την έννοια ότι αποκλείει και την κίνηση αστικής διαδικασίας³¹. Λαμβανομένου υπόψη ότι το γράμμα και ο σκοπός των δύο διατάξεων είναι παρόμοια, δεν θα ήταν λογικό να δοθεί στον όρο αυτό διαφορετική ερμηνεία όταν χρησιμοποιείται στο πλαίσιο του άρθρου 11 του ίδιου πρωτοκόλλου.

70. Τέταρτον, επισημαίνεται παρεμπιπτόντως ότι η προτεινόμενη ερμηνεία του άρθρου 11 του πρωτοκόλλου αριθ. 7 είναι επίσης σύμφωνη με το άρθρο 31, παράγραφος 1, της Σύμβασης της Βιέννης περί των διπλωματικών σχέσεων³², σύμφωνα με την οποία «[ο]ι εκπρόσωποι του αποστέλλοντος Κράτους παρά τη ειδική αποστολή και τα μέλη του διπλωματικού αυτής προσωπικού χαίρουν ασυλίας εκ της ποινικής δικαιοδοσίας του παρ' ώ η ειδική αποστολή Κράτους» και, πλην ορισμένων εξαιρέσεων, χαίρουν επίσης ασυλίας «εκ της αστικής και διοικητικής δικαιοδοσίας του παρ' ώ η ειδική αποστολή Κράτους».

71. Συνεπώς, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η ετεροδικία που προβλέπεται στο άρθρο 11 του πρωτοκόλλου αριθ. 7 καλύπτει κάθε ένδικη διαδικασία, περιλαμβανομένων εκείνων που αφορούν αστικές αξιώσεις.

Δ. Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

72. Τέλος, το τρίτο προδικαστικό ερώτημα αφορά την άρση της ετεροδικίας. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η άρση αυτή μπορεί επίσης να ζητηθεί στο πλαίσιο αγωγής αστικού δικαίου και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, ποιος πρέπει να κινήσει την εν λόγω διαδικασία.

73. Και στην περίπτωση αυτή, από το γράμμα του άρθρου 17 του πρωτοκόλλου αριθ. 7 δεν προκύπτει κανένας περιορισμός ως προς το είδος των διαδικασιών που μπορούν να κινηθούν κατά των υπαλλήλων και του λοιπού προσωπικού της Ένωσης σε σχέση με τις οποίες μπορεί να ζητηθεί άρση της ετεροδικίας. Συνεπώς, δεν βλέπω κανέναν λόγο ο οποίος να δικαιολογεί την παραδοχή ότι άρση μπορεί να ζητηθεί μόνο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας.

74. Ούτε θεωρώ λογική οποιαδήποτε ερμηνεία υπέρ μιας τέτοιας διακρίσεως. Όπως εκτίθεται στη σκέψη 67 των παρούσων προτάσεων, τα προνόμια και οι ασυλίες παραχωρούνται στους υπαλλήλους της Ένωσης προς το συμφέρον της, προκειμένου αυτοί να είναι σε θέση να ασκούν αποτελεσματικά τα καθήκοντά τους, χωρίς φόβο (αστικής, ποινικής, διοικητικής ή άλλης) δίωξης για πράξεις που διενεργούν στο πλαίσιο αυτό. Ασφαλώς ενδέχεται να υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες η Ένωση αποφασίζει ότι η κίνηση και η διεξαγωγή μιας τέτοιας ένδικης διαδικασίας, ανεξαρτήτως αν αυτή είναι αστικής, ποινικής ή άλλης φύσεως, δεν είναι αντίθετη προς το συμφέρον της.

³¹ Βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 21ης Οκτωβρίου 2008, Marra (C-200/07 και C-201/07, EU:C:2008:579), και της 6ης Σεπτεμβρίου 2011, Patriciello (C-163/10, EU:C:2011:543, σκέψη 34). Ομοίως, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Jääskinen στην υπόθεση Patriciello (C-163/10, EU:C:2011:379, σημείο 51): «καλύπτει κάθε μορφή νομικής ευθύνης, συμπεριλαμβανομένης της ποινικής και αστικής ευθύνης».

³² Συναφθείσα στη Βιέννη τη 18η Απριλίου 1961 και τεθείσα σε ισχύ την 24η Απριλίου 1964 (*United Nations Treaty Series*, τόμος 500, σ. 95). Μολονότι η Σύμβαση αυτή εφαρμόζεται μόνο για τα κράτη, θεωρείται γενικώς ότι οι διεθνείς οργανισμοί πρέπει επίσης να απολαύουν παρεμφερών ασυλιών: βλ., για παράδειγμα, αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 18ης Φεβρουαρίου 1999, Waite και Kennedy κατά Γερμανίας (CE:ECHR:1999:0218JUD002608394 § 63), και της 27ης Ιουνίου 2013, Stichting Mothers of Srebrenica κ.λπ. κατά Κάτω Χωρών (CE:ECHR:2013:0611DEC006554212 § 139).

75. Επομένως, στο πλαίσιο αγωγής αστικού δικαίου μπορεί πράγματι να ζητηθεί άρση της ετεροδικίας.

76. Πάντως, όσον αφορά το όργανο που πρέπει να κινήσει τη διαδικασία για την άρση, οι διατάξεις του πρωτοκόλλου ούτε ρυθμίζουν τον τρόπο διεξαγωγής, σε εθνικό επίπεδο, της διαδικασίας για την άρση ούτε ορίζουν τις αρμόδιες προς τούτο εθνικές αρχές. Επισημαίνεται ότι ούτε η Σύμβαση της Βιέννης περί των διπλωματικών σχέσεων περιέχει οποιαδήποτε συναφή ρύθμιση³³.

77. Τούτο είναι μάλλον κατανοητό, λαμβανομένων υπόψη των διαφόρων πιθανών περιπτώσεων στις οποίες μπορεί να ζητηθεί μια τέτοια άρση και των εθνικών αρχών που δύνανται να τη ζητήσουν. Ο καθορισμός του αρμόδιου οργάνου σε εθνικό επίπεδο θα εξαρτάται από τον χαρακτήρα της διαδικασίας (αστική, ποινική, διοικητική ή άλλη). Συνεπώς, ελλείπει σχετικού κανόνα δικαίου της Ένωσης, οι πτυχές αυτές δεν μπορεί παρά να διέπονται από το εθνικό δίκαιο, δυνάμει της αρχής της δικονομικής αυτοτέλειας.

78. Από την πρακτική των διαφόρων κρατών μελών, όπως αυτή προκύπτει, για παράδειγμα, από αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου όσον αφορά αιτήσεις για άρση της ασυλίας μελών του ή από υποθέσεις που έχουν αχθεί ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης³⁴, διαφαίνεται ότι οι αιτήσεις για άρση ασυλίας υποβάλλονται από τις αρμόδιες δικαστικές αρχές (συγκεκριμένα, το δικαστήριο που έχει δικαιοδοσία επί της διαφοράς ή η εισαγγελική αρχή που είναι επιφορτισμένη με την ανάκριση και/ή τη δίωξη).

79. Πάντως, μολονότι οι διατάξεις του πρωτοκόλλου αριθ. 7 δεν ρυθμίζουν τη διαδικασία σε εθνικό επίπεδο, εντούτοις ρυθμίζουν τη διαδικασία από «πλευράς της Ένωσης». Πράγματι, το άρθρο 17 ορίζει ότι, όταν ζητείται άρση, εναπόκειται στα θεσμικά όργανα της Ένωσης να κρίνουν αν «η άρση της ασυλίας δεν είναι αντίθετη προς τα συμφέροντα της Ένωσης». Εν προκειμένω, σε περίπτωση που ζητηθεί άρση, εναπόκειται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ως το Σώμα των Επιτρόπων) να εξετάσει την οικεία αίτηση και να λάβει απόφαση επ' αυτής.

80. Ασφαλώς, η απόφαση για το κατά πόσον η χορήγηση της άρσης είναι ή όχι αντίθετη προς τα συμφέροντα της Ένωσης αποτελεί κυρίως πολιτική απόφαση. Απαιτεί εκτίμηση των επιπτώσεων που ενδέχεται να έχει η ένδικη διαδικασία που κινείται εναντίον ενός υπαλλήλου επί της ακεραιότητας του οικείου θεσμικού οργάνου. Ως εκ τούτου, τα αρμόδια θεσμικά όργανα της Ένωσης διαθέτουν ευρεία εξουσία εκτιμήσεως ως προς την αξιολόγηση αυτών των επιπτώσεων³⁵.

81. Κατά συνέπεια, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα προτείνω να δοθεί η απάντηση ότι η άρση της ετεροδικίας μπορεί επίσης να ζητηθεί στο πλαίσιο αγωγής αστικού δικαίου. Στο εθνικό δίκαιο εναπόκειται να καθορίσει τις αρχές που είναι αρμόδιες για την υποβολή τέτοιας αιτήσεως.

³³ Βλ. υποσημείωση 32 των παρούσων προτάσεων. Όσον αφορά τις περιπτώσεις άρσης, βλ. άρθρο 32 της Σύμβασης. Σχετικά με την εν λόγω διάταξη εν γένει, βλ., Denza, E., *Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations*, 4η έκδ., Oxford University Press, 2016, σ. 273-287.

³⁴ Βλ., για παράδειγμα, αποφάσεις της 24ης Οκτωβρίου 2018, RQ κατά Επιτροπής (T-29/17, EU:T:2018:717, σκέψεις 5 και 6), της 19ης Δεκεμβρίου 2019, Junqueras Vies (C-502/19, EU:C:2019:1115, σκέψη 92), και της 17ης Σεπτεμβρίου 2020, Groszyczynski κατά Κοινοβουλίου (C-12/19 P, EU:C:2020:7, σκέψη 10).

³⁵ Πρβλ. απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2018, Groszyczynski κατά Κοινοβουλίου (T-550/17, EU:T:2018:754, σκέψη 43 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

V. Πρόταση

82. Προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών (Ελλάδα) ως ακολούθως:

- 1) Οι όροι «ετεροδικία» και «ασυλία» που περιλαμβάνονται στο άρθρο 11, στοιχείο α', της ελληνικής απόδοσης του πρωτοκόλλου αριθ. 7 είναι ταυτόσημοι.
- 2) Η ετεροδικία που προβλέπεται στο άρθρο 11 του πρωτοκόλλου αριθ. 7 καλύπτει και αστικές αξιώσεις.
- 3) Η άρση της ετεροδικίας που προβλέπεται στο άρθρο 17 του πρωτοκόλλου αριθ. 7 μπορεί να ζητηθεί στο πλαίσιο αγωγής αστικού δικαίου. Στο εθνικό δίκαιο εναπόκειται να καθορίσει τις αρχές που είναι αρμόδιες για την υποβολή τέτοιας αιτήσεως.
- 4) Αγωγή λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης που άσκησε πρώην έκτακτος υπάλληλος της Ένωσης για την αποκατάσταση της ζημίας την οποία φέρεται να υπέστη λόγω ανάρμοστης καταγγελίας της συμβάσεώς του πρέπει να στρέφεται κατά της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να ασκείται ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.